

Sygn. akt: III AUa 215/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 grudnia 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Ewa Naze

Sędziowie: SSA Dorota Rzeźniowiecka (spr.)

SSA Beata Michalska

Protokolant: st.sekr.sądowy Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu w dniu 11 grudnia 2014 r. w Łodzi

sprawy **M. M. (1) przy udziale zainteresowanego Z. M.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w Ł.**

o ustalenie podlegania ubezpieczeniu,

na skutek apelacji wnioskodawczyni

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 29 października 2013 r., sygn. akt: VIII U 1178/13;

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, iż ustala, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne M. M. (1) z tytułu umowy o pracę zawartej z Z. M. wynosi 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych;

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału w Ł. na rzecz M. M. (1) kwotę 150 (sto pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.

III AUa 215/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 4 marca 2013 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. stwierdził, że M. M. (1) jako pracownik u płatnika składek Z. M. nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu, wypadkowemu od dnia 9 października 2012 roku, podnosząc pozorność zawartej umowy o pracę, mającej na celu obejście przepisów prawa i uzyskanie pracowniczego tytułu do ubezpieczeń społecznych oraz skorzystanie ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego w związku z ciążą, a nie w celu rzeczywistego świadczenia pracy.

W odwołaniu od powyższej decyzji M. M. (1) i płatnik Z. M. wnieśli o jej uchylenie lub zmianę, zarzucając organowi rentowemu niedokładne wyjaśnienie stanu faktycznego. Zakład Ubezpieczeń Społecznych wniósł o oddalenie odwołania.

Wyrokiem z dnia 29 października 2013r. Sąd Okręgowy w Łodzi zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że M. M. (1) podlega ubezpieczeniom społecznym jako pracownik z tytułu umowy o pracę zawartej ze Z. M. od dnia 10 grudnia 2012r., z tym, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne stanowi kwota połowy minimalnego wynagrodzenia.

Rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji zapadło w następującym stanie faktycznym:

Z. M. od 1 stycznia 1999r. prowadzi działalność gospodarczą, której przedmiotem jest produkcja i sprzedaż dzianin. W prowadzeniu tej działalności pomaga mu, jako osoba współpracująca, żona – M. M. (2), która zajmuje się w przeważającej mierze księgowością.

M. M. (2) leczy się onkologicznie i na cukrzycę, jest emerytką, orzeczeniem (...) do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w P. z 6 czerwca 2011r. została zaliczona do znacznego stopnia niepełnosprawności.

Z. M. od 5 października 2012r. przebywał na zwolnieniu lekarskim, a orzeczeniem lekarza orzecznika ZUS z 13 maja 2013r. został uznany za niezdolnego do pracy.

W dniu 9 października Z. M. zawarł ze swoją córką M. M. (1) umowę o pracę na czas nieokreślony, w wymiarze czasu pracy 1/2 etatu, na stanowisku specjalista ds. marketingu, z wynagrodzeniem wynoszącym 2.700 zł brutto miesięcznie. W tym samym dniu płatnik dokonał zgłoszenia pracownicy do ubezpieczeń społecznych i opłacił składki.

M. M. (1) ma wykształcenie wyższe muzyczne, z racji utrzymywania bliskich kontaktów z rodzicami znana jej jest specyfika pracy przy produkcji i sprzedaży dzianiny.

W dniu 8 października 2012r. została przebadana przez lekarza, który stosownym zaświadczeniem potwierdził brak przeciwwskazań do wykonywania pracy na stanowisku specjalisty do spraw marketingu.

M. M. (1), jako pracownik firmy (...), wykonywała przede wszystkim czynności związane z obsługą klienta polegające na wydawaniu dzianiny, drukowaniu faktur, przyjmowaniu pieniędzy, obsłudze korespondencji, zamawianiu z farbiarni kolorów, zbieraniu zamówień. Zajmowała się także prowadzeniem negocjacji handlowych z klientami oraz dostawcami przędzy jak również tworzeniem baz danych w celu pozyskania nowych klientów. Nie podpisywała faktur, tym zajmowała się M. M. (2).

M. M. (1) stała się niezdolna do pracy z powodu ciąży od 7 listopada 2012r.

Płatnik składek wypłacił ubezpieczonej wynagrodzenie za okres orzeczonej niezdolności do pracy od 8 listopada 2012r. do 10 grudnia 2012r.

Z. M. nie zatrudnił nikogo na miejsce nieobecnej M. M. (1). Od 7 listopada 2012r. wszelkie czynności w firmie wykonywała jego żona. Działalność gospodarcza od tego momentu zaczęła podupadać.

W ocenie Sądu Okręgowego zebrany w sprawie materiał dowodowy w wykazał w sposób niewątpliwy, że M. M. (1) od dnia 9 października 2012 roku podjęła i faktycznie wykonywała swoje obowiązki pracownicze w wymiarze 1/2 etatu, jako specjalista ds. marketingu, do czasu powstania niezdolności do pracy a pracodawca świadczenie to przyjmował. Zatrudnienie M. M. (1) było podyktowane rzeczywistą potrzebą pracodawcy. Równocześnie Sąd Okręgowy stwierdził, iż ustalone w umowie pracę z dnia 9 października 2012 roku wynagrodzenie M. M. (1) w kwocie 2.700 zł brutto miesięcznie było zbyt wysokie i miało charakter pozamerytoryczny. Na tak wysokie wynagrodzenie nie mógł pozwolić sobie płatnik składek Z. M. albowiem z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej osiągnął w 2012 roku przychód w łącznej wysokości 563.035,52 zł, natomiast dochód w wysokości 8.420,56 zł. Także charakter wykonywanych przez M. M. (1) czynności nie wymagał żadnej specjalistycznej wiedzy, zatem wynagrodzenie w wysokości 2.700,00 zł brutto przekracza granice płacy słusznej, a także przewyższa wkład pracy wnioskodawczyni. Sąd Okręgowy wskazał odwołując się do treści art. 78 k.p. oraz treści uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia sygn. akt II UZP 2/05, że ustalenie wynagrodzenia w ocenianej umowie nastąpiło z naruszeniem zasad współzycia społecznego,

polegającym na świadomym osiągnięciu nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem innych uczestników tego systemu. Strony zawierając umowę o pracę działały z zamiarem objęcia M. M. (1) bardzo korzystnym ubezpieczeniem społecznym, a w dalszej perspektywie uzyskania wysokich świadczeń z tego ubezpieczenia. W tym stanie rzeczy, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

W apelacji ubezpieczona zaskarżyła ten wyrok w części dotyczącej ustalenia wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zarzucając nieważność postępowania w zakresie ustalenia, że podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne stanowi kwota połowy minimalnego wynagrodzenia za pracę z uwagi na niedopuszczalność drogi sądowej w zakresie orzekania o wymiarze składek na ubezpieczenie społeczne w przedmiotowym procesie oraz poprzez pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw polegającą na braku przeprowadzenia postępowania dowodowego w zakresie wysokości wynagrodzenia ubezpieczonej.

Wskazując na powyższe zarzuty apelująca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w zakresie ustalenia wysokości składek na ubezpieczenie społeczne, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz o zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, że przedmiotem decyzji organu rentowego w niniejszym postępowaniu było ustalenie podlegania ubezpieczeniu przez M. M. (1). Decyzja organu dotyczyła wyłącznie stwierdzenia podlegania ubezpieczeniu społecznemu, nie zaś wysokości wynagrodzenia osiąganego przez ubezpieczoną. Zakład Ubezpieczeń Społecznych przez całe postępowanie toczące się przed Sądem odwoławczym nie przejawiał żadnej inicjatywy dowodowej w zakresie ustalenia innej wysokości należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, nie kwestionował wysokości zarobków odwołującej się. Zakład Ubezpieczeń Społecznych do dnia dzisiejszego nie wydał decyzji określającej wysokość należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, wysokość wynagrodzenia uzyskiwanego przez skarżącą została podniesiona w mowie końcowej pełnomocnika ZUS. Odwołująca nie miała żadnej możliwości odniesienia się do zarzutu pełnomocnika ZUS, została tym samym pozbawiona prawa do obrony. Ponadto, w zakresie wysokości zarobków odwołującej nikt nie przeprowadził żadnego postępowania wyjaśniającego czy dowodowego. Nie zostało przeprowadzone ani postępowanie dowodowe przed sądem ani postępowanie prowadzone przez ZUS i zakończone wydaniem decyzji wymiarowej.

Aktualna linia orzecznicza potwierdza wprawdzie, że w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy systemowej Zakład Ubezpieczeń Społecznych może zakwestionować wysokość wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z zasadami współzycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa. Na podstawie ust. 13 ustawy systemowej Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest również uprawniony do zmiany przekazanych przez płatnika składek informacji o wysokości wynagrodzenia (tak SA w Gdańsku w wyroku z 7 marca 2013r. III AUa 1515/2012 LexPolonica 5269029). W przedmiotowej sprawie Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie wydał jednak nigdy decyzji, w której ograniczył podstawę wymiaru składek. ZUS nie kwestionował wysokości wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek i nie wydał w tym przedmiocie żadnej decyzji. W związku z powyższym droga sądowa w zakresie ustalenia wysokości należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne jest niedopuszczalna, bez uprzedniego postępowania i wydania decyzji wymiarowej przez organ rentowy.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Rację ma strona skarżąca, że w świetle poczynionych w przedmiotowej sprawie i niekwestionowanych w apelacji ustaleń faktycznych, nie ma podstaw do przyjęcia, że sporna, rzeczywiście wykonywana, umowa o pracę z 9 października 2012r. w zakresie ustalonego w niej wynagrodzenia za pracę była sprzeczna z zasadami współzycia społecznego. Należy przy tym wskazać, że w ramach art. 41 ust. 12 i 13 ustawy z 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn. - Dz. U. z 2009r. Nr 205, poz. 1585 z późn. zm.) Zakład Ubezpieczeń Społecznych

jest uprawniony również do kontroli wynagrodzenia za pracę zarówno w zakresie zgodności z prawem, jak i zasadami współzycia społecznego. Podstawy do kontroli wysokości wynagrodzenia będącego podstawą wymiaru składki dostarcza mu także art. 86 ust. 2 tej ustawy. Mimo to, co wynika z treści będącej w sporze decyzji, analizy ustalonego odwołującej wynagrodzenia przy zastosowaniu wyżej opisanych kryteriów Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie przeprowadził, a w postępowaniu odwoławczym organ rentowy kwestionował jedynie istnienie tytułu ubezpieczenia. W tej sytuacji rozważania Sądu Okręgowego odnoszące się do wysokości przyznanego M. M. (1) wynagrodzenia od 9 października 2012r., z uwagi na zakres orzekania wyznaczony treścią decyzji z 4 marca 2013r. oraz poczynionych w sprawie ustaleń, nie miały uzasadnienia.

Nie budzi przy tym wątpliwości fakt, że w prawie pracy obowiązuje zasada swobodnego kształtowania umów, lecz nie jest też sporne, że wolność ta realizuje się tylko w takim zakresie, w jakim przewiduje to obowiązujące prawo. Z punktu widzenia art. 18 § 1 k.p. umówienie się o wyższe od najniższego wynagrodzenie jest dopuszczalne, gdyż normy prawa pracy swobodę tę ograniczają tylko co do minimum świadczeń należnych pracownikowi w ramach stosunku pracy, natomiast autonomia stron umowy w kształtowaniu jej postanowień podlega ochronie jedynie w ramach wartości uznawanych i realizowanych przez system prawa, a strony obowiązuje nie tylko respektowanie własnego interesu jednostkowego, lecz także wzgląd na interes publiczny. Najpełniej wyraża to art. 353¹ k.c., który ma odpowiednie zastosowanie do stosunku pracy. Odpowiednie zaś zastosowanie art. 58 k.c. pozwala na uściślenie, że postanowienia umowy o pracę sprzeczne z ustawą albo mające na celu jej obejście są nieważne, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, a sprzeczne z zasadami współzycia społecznego – nieważne bezwzględnie.

Ocena wysokości wynagrodzenia umówionego przez strony stosunku pracy powstaje także na gruncie prawa ubezpieczeń społecznych, gdyż dla ustalenia wysokości składek na ubezpieczenie społeczne znaczenie ma nie tylko fakt dokonania wypłaty wynagrodzenia w określonej wysokości. Umowa o pracę bowiem wywołuje skutki nie tylko bezpośrednie, dotyczące wzajemnych relacji między pracownikiem i pracodawcą, ale także pośrednie, w tym w kwestii wysokości składki, a w konsekwencji prowadzi do uzyskania odpowiednich świadczeń. Są to skutki bardzo doniosłe, zarówno z punktu widzenia interesu ubezpieczonego, jak i interesu publicznego, należy zatem uznać, że ocena postanowień umownych może i powinna być dokonywana także z punktu widzenia prawa ubezpieczeń społecznych. W prawie tym bowiem istnieje znacznie mocniejsza niż w prawie pracy bariera działania w ramach prawa, oparta na ochronie interesu publicznego i zasadzie solidarności ubezpieczonych. W związku z powyższym, nadmiernemu uprzywilejowaniu płacowemu pracownika, które w prawie pracy mieściłoby się w ramach art. 353¹ k.c., w prawie ubezpieczeń społecznych można przypisać – w okolicznościach każdego wypadku – zamiar nadużycia świadczeń przysługujących z tego ubezpieczenia. Alimentacyjny charakter tych świadczeń oraz zasada solidaryzmu wymagają, żeby płaca stanowiąca podstawę wymiaru składki nie była ustalana ponad granicę płacy słusznej, sprawiedliwej i żeby rażąco nie przewyższała wkładu pracy, a w konsekwencji, żeby składka nie przekładała się na świadczenie w kwocie nienależnej. Taki pogląd jest ugruntowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego i Sąd Apelacyjny w pełni go popiera (por. uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005r., sygn. II UZP 2/05, OSNP 2005/21/338).

W niniejszej sprawie, zgodnie z przedmiotową umową o pracę, M. M. (1) została zatrudniona na stanowisku specjalisty ds. marketingu i pracę tę wykonywała przez miesiąc do czasu ujawnienia się niezdolności do pracy z powodu zaawansowanej ciąży. M. M. (1) ma wyższe wykształcenie muzyczne, jednakże z racji bliskich relacji rodzinnych znana jej jest specyfika produkcji i sprzedaży dzianin. Ustalony zakres obowiązków ubezpieczonej w firmie jej ojca Z. M. odpowiadał zatem kwalifikacjom ubezpieczonej. Wskazać również wypada, że M. M. (1) została zatrudniona przez płatnika w czasie poważnych problemów zdrowotnych Z. M. i osoby z nim współpracującej – M. M. (2). A zatem wynagrodzenie wnioskodawczyni określone w umowie na kwotę 2.700 zł nie przewyższało rzeczywistego wkładu jej pracy w firmie i nie było ustalone ponad granicę płacy słusznej i sprawiedliwej. Nie ma również żadnych podstaw do stwierdzenia, że wynagrodzenie ubezpieczonej pozostawało w znacznej dysproporcji do wynagrodzenia uzyskiwanego przez osoby zatrudnione na stanowiskach specjalistów do spraw marketingu na aktualnym rynku pracy. Dodatkowym faktem potwierdzającym brak nadmiernego uprzywilejowania płacowego wnioskodawczyni jest to, że jak wynika z przedstawionych w sprawie dowodów – w 2012r. działalność firmy (...) wykazywała zysk. Zatem stan finansowy firmy płatnika wskazywał na praktyczną i ekonomiczną możliwość zatrudnienia od 9 października 2012r. pracownika

z tak określonym wynagrodzeniem. Niezasadnie więc Sąd Okręgowy ocenił wysokość wynagrodzenia określonego w umowie o pracę z 9 października 2012r. za niewspółmierną do wkładu pracy zatrudnionej. W konsekwencji, wysokość wynagrodzenia określona w tej umowie nie jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego i nie miała jedynie na celu świadome osiągnięcie nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł, jak w punkcie 1 sentencji swojego wyroku. O kosztach postępowania w drugiej instancji - stosownie do jego wyników - orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. i art. 36 ustawy z dnia 28 lipca 2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.- Dz. U. z 2010r. Nr 90, poz. 594 z późn. zm.) oraz § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002r. (tekst jedn. - Dz. U. z 2013r., poz. 490) w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Przewodniczący: Sędziowie: